

Teknikföretagens inspel till
Den energipolitiska
inriktningspropositionen

Teknikföretagen

Inledning med problembeskrivning

För att svensk industri ska vara konkurrenskraftig och bidra till klimatomställningen i världen är det avgörande att utbyggnaden av ett fossilfritt elsystem lyckas och att kostnaderna för elen hålls nere. Övergripande handlar det om att säkra försörjningen av fossilfri el, där och när den behövs, till ett konkurrenskraftigt och rimligt stabilt pris. Detta i ett elsystem som om bara två decennier sannolikt behöver leverera dubbelt så mycket el som idag. I följande text är framför allt elsystemet i fokus. Vi vill dock betona vikten av att föra en politik som ger Sverige ett välfungerande energisystem i sin helhet och som då även innefattar fjärrvärme, biobränsle, vätgas, elektrobränslen, etcetera.

Trots att efterfrågeprognoser visar på ett kraftigt ökat elbehov tar inte investeringarna i ny fossilfri elproduktion fart. Detta eftersom det finns ett gap mellan det kommande behovet och producenternas möjlighet att investera. Betydande osäkerhet om förutsättningarna framåt är ett huvudproblem för marknadens aktörer. Osäkerheten beror delvis på att politiken idag är kortsiktig. Marknaden vet inte vad som händer inom energipolitiken efter nästa val till riksdagen. Osäkerheten beror delvis även på att tillståndsprocesserna är långdragna och oförutsebara.

Dessutom innebär volatiliteten i elpriset att det är näst intill omöjligt att beräkna lönsamheten i en investering. Volatiliteten beror framför allt på att Sverige och våra grannländer har satsat mycket på väderberoende kraft som stundvis producerar enorma volymer el som då drar ner elpriset till noll eller ännu lägre. Andra dagar produceras inte någon el alls, när det är vindstilla och solen inte skiner, vilket ger höga elpriser.

Under dessa riskabla förutsättningar vågar investerare inte satsa i Sverige utan vänder sig snarare till våra grannländer där staten i större utsträckning delar risker och skjuter till kapital på olika sätt. ELS Analysis analyserar just nu problemen på den svenska elmarknaden och kommer med förslag på lösningar i en rapport åt Teknikföretagen. Detta på temat ”En ny era för elmarknaden och energipolitiken”. Rapporten kommer att publiceras i början av oktober.

Sammantaget tror Teknikföretagen att elektrifieringen och utbyggnaden av elsystemet i Sverige kan göras på ett effektivare sätt än i flera av våra grannländer. Inte minst genom att låta marknaden och staten komplettera varandra på ett sätt som inte stör de viktiga marknadssignalerna som gör att priser hålls nere och effektiviteten höjs i såväl investerings- som driftskedena. För att lyckas fullt ut behöver moderna tekniklösningar tas tillvara och nyttjas där de kan bidra på ett kostnadseffektivt sätt.

I detta inspel pekar vi framför allt på vad staten bör komplettera marknaden med för att vi i Sverige ska få ett elsystem som kan leverera tillräckligt med fossilfri el till konkurrenskraftiga och rimligt stabila priser i hela landet och därmed skapa ett elsystem i världsklass.

Policyförslag för ett elsystem i världsklass

1

Betrakta elsystemet som grundläggande samhällsinfrastruktur för vilken staten har ett ansvar.

För att stora omfattande investeringar ska ske, vilket krävs för att säkerställa en kostnadseffektiv, robust och fossilfri elförsörjning, behöver riskfördelningen mellan stat och marknad ses över. Därtill bör staten säkerställa att elnätet byggs ut proaktivt och i tillräcklig omfattning där behoven bedöms finnas, så att inte brister i nätkapacitet fortsätter begränsa möjligheten till elektrifiering av industrin och transportsektorn. Staten behöver också skapa de förutsättningar som krävs för att utbyggnaden av elproduktion och elinfrastruktur ska kunna ske i den takt som är nödvändig. Ett givet utgångsläge är alltså att elsystemet är att betrakta som grundläggande och helt nödvändig samhällsinfrastruktur för vilken staten har ett helhetsansvar.

2

Tydliggör inriktningen för elsystemets utbyggnad med konkreta mål för planerbara, väderberoende och flexibla resurser.

Kraftslag och tekniska lösningar bidrar på olika sätt till att upprätthålla frekvensen i elnätet i varje ögonblick och till att säkerställa effekt där och när den behövs. Den fysiska utmaning i elsystemet "glöms" alltför ofta bort, vilket gör att det finns en uppfattning i samhället om att det enkelt går att ersätta ett kraftslag med ett annat. Så är inte fallet. Elsystemets fysiska behov måste vara utgångspunkten för utbyggnaden av elsystemet. Därför behövs politisk tydlighet kring hur mycket som ska byggas av olika resurser så elsystemet kan skalas upp robust och kostnadseffektivt. Staten bör därmed, på ett teknikneutralt sätt, införa tydliga mål för hur mycket planerbara, väderberoende och flexibla resurser som behöver tillföras till 2045 och sedan arbeta för att dessa mål ska förverkligas.

3

Styr mot ett fossilfritt elsystem som byggs ut till en låg totalkostnad.

Att det framtida elsystemet ska vara fossilfritt är en given utgångspunkt. Det är därtill centralt att den totala systemkostnaden hela tiden är i fokus. Risken är annars överhängande att den drar iväg – när även behovet av elnätsutbyggnad och stödtjänster innefattas. Internalisering av nyttor och kostnader, utifrån elsystemets behov av god leveranssäkerhet, bör därmed ske i elmarknadsdesignen så långt det är möjligt. Det innebär bland annat att aktörer som bidrar med obalanser i

större utsträckning än idag bör stå för kostnaden för hanteringen av dessa – samtidigt som de aktörer som bidrar med nyttor får betalt. Aktörer bör även få ersättning för effekt som finns tillgänglig där och när den behövs, utifrån nyttan den innebär för leveranssäkerheten. Rätt utformad kan en så kallad kapacitetsmarknad behövas. Sammantaget blir det avgörande att Sverige behåller den konkurrensfördel vi haft i decennier tack vare ett kostnadseffektivt, fossilfritt och robust elsystem.

4

Tillämpa ett teknikneutralt förhållningssätt som fokuserar på förmågor.

Styrningen behöver fokuseras på att få in rätt förmågor i elsystemet, snarare än enskilda kraftslag. Detta inte minst eftersom det på förhand är svårt att veta vilka tekniska lösningar som växer fram och bidrar bäst framöver. I många fall finns redan tekniska lösningar för att hantera utmaningarna på elområdet på ett kostnadseffektivt sätt, samtidigt som de i andra fall är på utvecklingsstadiet. Genom att, på ett teknikneutralt sätt, fokusera på förmågor snarare än enskilda kraftslag kan man även undvika den polarisering mellan olika kraftslag som i alltför stor utsträckning hittills präglade den svenska energipolitiken.

5

Effektivisera tillståndsprocesserna och gör elsystemet till ett prioriterat riksintresse samt hantera acceptansproblematiken.

Otydliga beslutsprocesser och långa tillståndsprocesser är ofta identifierade som den främsta anledningen till att investeringsbeslut fördröjs och uteblir. Nuvarande tvistebaserade system har ofta svårt att hantera målkonflikter mellan miljö-, klimat- och ekonomisk nytta. Förändringar krävs därmed som gör att olika nyttor bättre vägs mot varandra. En del i det handlar om att elnät och anläggningar för elproduktion bör göras till ett så kallat riksintresse, så att andra intressen inte ständigt övertrumfar utbyggnaden av elsystemet. Därtill bör det säkerställas att statliga myndigheter har riktlinjer, rutiner och resurser för att ta emot ansökningar om ny elproduktion och elinfrastruktur samt att staten ligger i framkant med att utreda plaster lämpliga för elproduktion. Exempel på det förstnämnda är att Strålsäkerhetsmyndigheten behöver vara redo att ta emot ansökningar om ny kärnkraft (såväl SMR som traditionella reaktorer) och snabbt kunna hantera dessa. Även de så kallade havsplanerna behöver komma på plats och i stor utsträckning undanröja osäkerheter inför byggnation av vindkraft till havs. Vid tilldelning av områden där staten sett till att på förhand undanröja olika hinder för utbyggnad av ny elproduktion bör ett auktionsförfarande övervägas. Dessutom bör staten även kräva att byggnationen påbörjas inom en viss tidsperiod. Det bör också övervägas att införa en one-stop-shop för att på ett cen-

traliserat sätt handlägga ansökningar och effektivisera tillstånds- och beslutsprocesser. Det är även centralt att implementera incitament för att hantera acceptansproblematiken på lokal nivå och adressera problemen med kommunala veton som sätter stopp för projekt i sista minuten. Sammantaget är det nu centralt att politiken går från ord till handling med att effektivisera och snabba upp tillståndsprocesserna samt hantera acceptansproblematiken.

6

Skapa stödsystem för ny elproduktion utan att kortsluta prissignalerna.

Gapet mellan det kommande elbehovet och marknadens vilja att investera bedöms tyvärr inte helt kunna hanteras genom att olika förmågor ersätts för de nyttor de bidrar med samt genom effektivisering av tillståndsprocesserna. Därmed behöver staten även ta ett finansiellt ansvar för utbyggnaden av elsystemet. I första hand genom att verktyg tas fram för att sänka kapitalkostnaden för investeringarna. Detta med beaktande av de mål som föreslås fastställas för i vilken utsträckning olika resurser kommer att behövas i elsystemet. Direkta investeringsstöd eller förmånliga lån och kreditgarantier är exempel på verktyg från andra länder. Om produktionsbaserade stöd ändå införs bör de utformas så att prissignalerna på elmarknaden fungerar. Så kallade Two way contracts for difference (CfD) är i dagsläget det kanske mest förordade systemet. I praktiken är det ett statligt driftstöd där intäkterna garanteras inom ett spann – vilket innebär statlig kortslutning av prissignalerna – och riskerar att leda till en mer omfattande utbyggnad av väderberoende kraftproduktion än vad elsystemet klarar om inte elsystemets behov samtidigt tillgodoses. Ifall produktionsstöd används bör upplägget vara finansiellt, så att elproduktionsanläggningarna ändå körs baserat på prissignalerna på marknaden. Vid tilldelning av stöd bör auktionsförfaranden övervägas, för att säkerställa kostnadseffektivitet.

7

Låt elkunderna prissäkra sig samtidigt som de påverkas av timvisa prisvariationer.

För att elsystemet ska fungera effektivt framöver bör även sättet vi handlar el utvecklas. Möjligheten till prissäkring är viktig för elkunder ska inte behöva bli räddade av staten i turbulenta tider och inte heller förvänta sig att bli det. Avtal där hela förbrukningen har ett fast pris är dock inte optimalt eftersom de minskar incitamenten till att spara, energieffektivisera och använda elen på ett mer flexibelt sätt. Inriktningen bör i stället vara att elkunder ges bättre möjlighet att prissäkra merparten av sin förbrukningsvolym samtidigt som alla på marginalen känner av timprisernas variationer. Det bör därtill genomlysas hur elnätens kapacitet kan nyttjas mera effektivt genom flexibilitet i elnätavtal och flexibla effekttariffer, för att ge kunder incitament att gynna systemet och höja nyttjandegraden av det.

8

Säkerställ att laddinfrastrukturen kan byggas ut i den takt som behövs för elektrifieringen.

En given förutsättning för att elektrifieringen av fordonsflottan ska lyckas är att laddinfrastrukturen byggs ut, inte minst för tunga fordon som kräver mer effekt, där så krävs och i tillräcklig takt. Dels behöver elnäten dimensioneras och byggas ut proaktivt med hänsyn tagen till behovet av laddinfrastruktur. Dels krävs fortsatta statliga incitament för en snabb utbyggnad av laddstolpar och laddstationer för olika sorts laddning.

9

Implementera effektiva styrmedel för energieffektivisering.

Potentialen i energieffektivisering är stor. Det ska dock inte misstas för ransoneering av el, utan bör ses som ett sätt att använda ny teknik för att använda elenergi, effekt och det befintliga elnätet mer effektivt och samtidigt skapa ett värde för konsumenten. Produkter och tjänster från teknikindustrin kan i detta sammanhang bidra till såväl flexibilitet som effekt- och energieffektivitet. Styrmedel för energieffektivisering behövs och är motiverat eftersom privata aktörer inte har tillräckliga incitament att effektivisera till den nivå som samhället i stort har nytta av. Teknikföretagen vill helst se en breddning av klimatklivet eller industriklivet för att ge stöd snabbt och effektivt.

10

Satsa på kompetensförsörjning samt på forskning, utveckling och spridning av teknik på elområdet.

För att elsystemet ska kunna byggas ut till minst det dubbla på bara några decennier enbart med fossilfri teknik, krävs en storsatsning på utbildningsplatser på högskolor och universitet inom bland annat kraftelektronik och kärnkraftteknik. Tekniska lösningar som idag är dyra behöver även statliga satsningar på FOU området för att utvecklas och komma ner i pris. Det handlar om satsningar inom alltifrån elnät och kraftproduktion till tekniker för energilagring och smart elanvändning.

Möjligheterna med elektrifieringen och industrisatsningarna är enorma för hela samhället. Det faktum att den globala klimatutmaningen måste hanteras, innebär att investeringarna som följer av den gröna omställningen kommer att ske någonstans i världen. För att satsningarna ska lyckas i Sverige krävs nu såväl handlingskraft som eftertanke på elområdet – inklusive att staten nu tar ett helhetsansvar för att utbyggnaden kommer igång av ett robust och fossilfritt elsystem till en låg total systemkostnad, där potentialen i modern teknik tillvaratas.

För mer information

Miriam Münnich Vass

Näringspolitisk expert inom klimat och energi

Miriam.munnich@teknikforetagen.se

Om Teknikföretagen

Teknikföretagen är den främsta företrädaren för svensk industri. Tillsammans står våra 4 400 medlemsföretag för en tredjedel av Sveriges export. Uppdraget är att ge företagen bästa möjliga konkurrenskraft. Våra medlemsföretag utgörs både av stora, namnkunniga globala företag som exempelvis Ericsson, Scania, AFRY, ABB och Volvo, samt väldigt många betydligt mindre företag och företag i alla storleksklasser däremellan.

Teknikföretagen